

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/172/152/94

PRZESZŁOŚĆ I TERAŻNIEJSZOŚĆ W KONTAKTACH POLSKO-NIEMIECKICH (PO OBCHODACH 50 ROCZNICY POWSTANIA WARSZAWSKIEGO)

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, PAŹDZIERNIK '94

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Stosunki polsko-niemieckie należą do takich dziedzin, w których w ciągu ostatnich pięciu lat nastąpiły stosunkowo największe zmiany. Z obydwu stron wciąż padają deklaracje, aby sąsiedztwo między naszymi krajami uczynić bliższym i bardziej przyjaznym. Mówi się o konieczności zamknięcia "rachunku krzywd", wybaczenia Niemcom ich "historycznych win" wobec Polaków. Wciąż jednak pojawia się pytanie, w jakim stopniu polskie społeczeństwo jest przygotowane do takiego ostatecznego pojednania, w jakiej mierze II wojna światowa przeszła już do historii, a w jakiej wciąż określa nasz stosunek do zachodniego sąsiada.

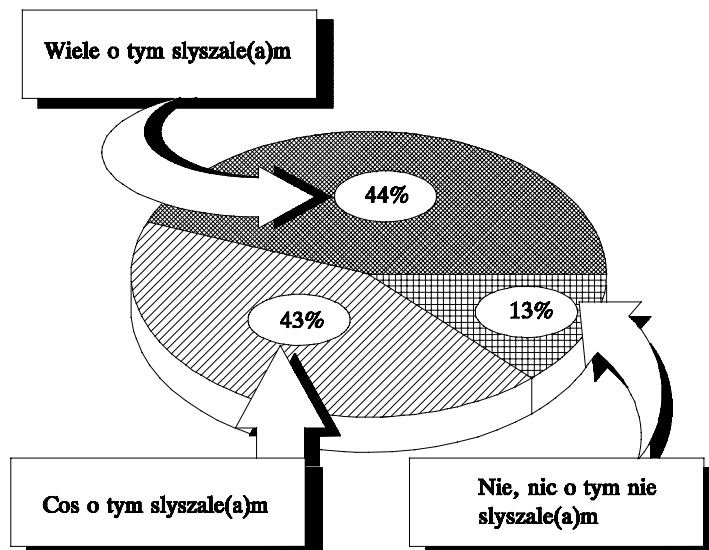
Kolejną okazją do postawienia tego pytania były obchody 50 rocznicy Powstania Warszawskiego. Prezydent Niemiec na uroczystościach z tej okazji prosił Polaków o wybaczenie krzywd, doznanych ze strony Niemców. Obecność przedstawiciela prezydenta Rosji, jak wynikałoby z prasowych komentarzy, nie oznacza przełomu w stosunkach polsko-rosyjskich.

Ocena sierpniowych uroczystości

Obchody 50 rocznicy Powstania zostały zaplanowane jako wydarzenie doniosłe. Były na bieżąco relacjonowane i komentowane w środkach przekazu. Przeprowadzono transmisję z głównej części uroczystości - plenerowego spektaklu, poprzedzonego wystąpieniami zaproszonych gości zagranicznych. Nic więc dziwnego, że prawie wszyscy respondenci¹ zetknęli się z informacjami na ten temat.

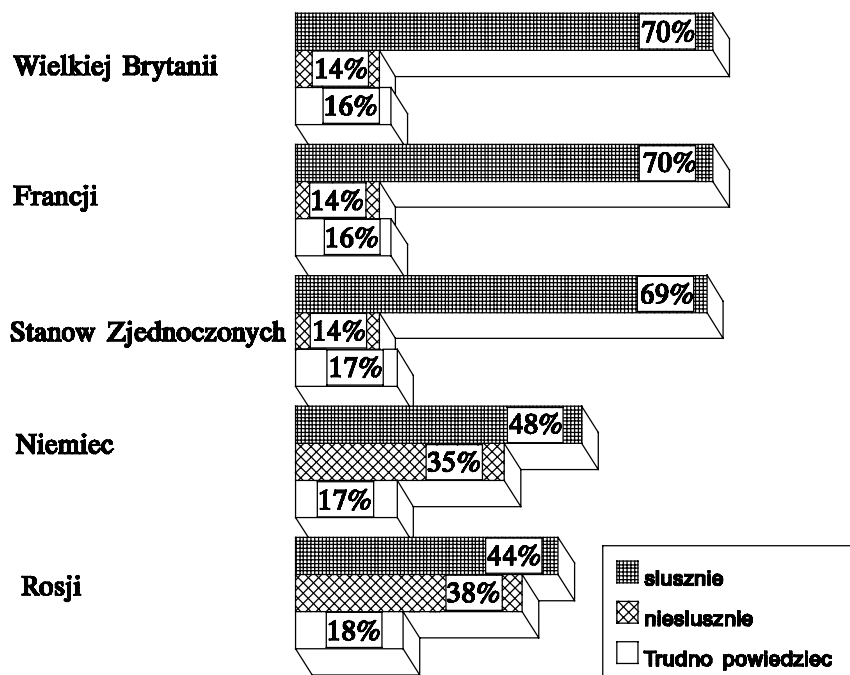
¹ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (52) zrealizowano w dniach 2-5 września '94 na reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski (N=1219).

RYS. 1. W SIERPNIU ODBYŁY SIĘ OBCHODY 50 ROCZNICY POWSTANIA WARSZAWSKIEGO. CZY SŁYSZAŁ(A) PAN(I) O TYCH UROCZYSTOŚCIACH?

Zaproszenie na uroczystości rocznicowe wysokiej rangi przedstawicieli innych państw spotkało się z aprobatą większości respondentów; silne kontrowersje budzi jednak fakt uczestnictwa w nich reprezentantów Niemiec i Rosji.

RYS. 2. JAK PAN(I) SĄDZI, CZY SŁUSZNIE POSTĄPIONO, ZAPRASZAJĄC NA OBCHODY 50 ROCZNICY POWSTANIA PRZEDSTAWICIELI:

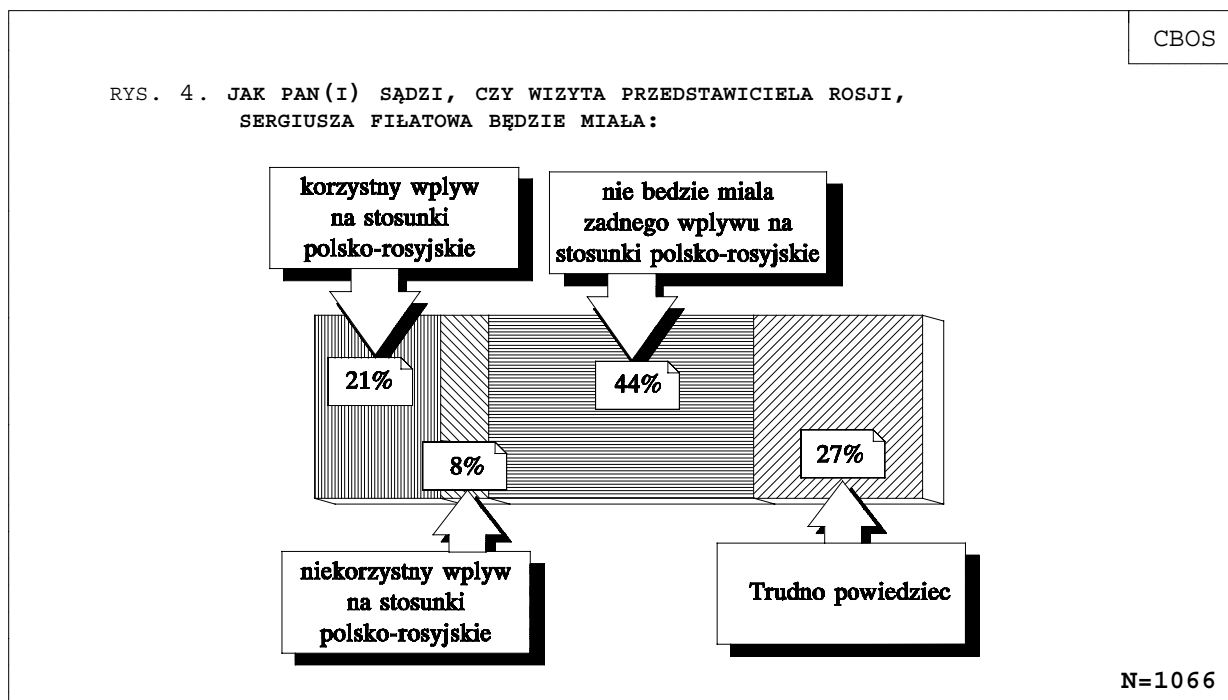
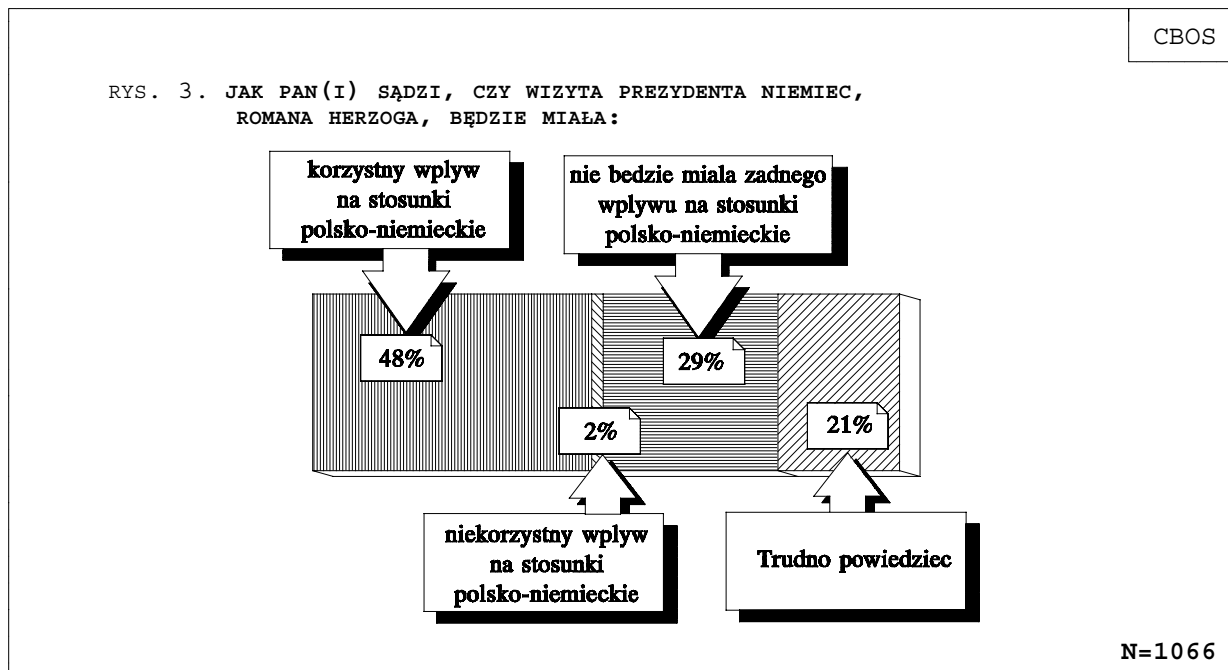

Podobnie brzmiące pytanie postawiono badanym w maju, przed planowanymi uroczystościami. Wówczas - spośród 595 badanych² - 90% zaakceptowało zaproszenie przedstawicieli Wielkiej Brytanii, 89% - Francji, 87% - Stanów Zjednoczonych, 56% - Niemiec oraz 52% - Rosji. Niestety, ze względu na różnice w kontekście pytań oraz sposobie ich postawienia nie możemy bezpośrednio porównywać wyników majowych z wrześniowymi. Fakt, iż we wrześniu odsetki osób akceptujących obecność na obchodach gości zagranicznych są - ogólnie rzecz biorąc - niższe niż w maju, nie oznacza więc, że w tym czasie nastąpił faktyczny spadek akceptacji, lecz odnosi się raczej do wspomnianych wyżej różnic formalnych.

Wskazuje na to także **synchroniczne** porównanie wyników badania majowego i wrześniowego: proporcjonalne różnice w poziomie akceptacji uczestnictwa w uroczystościach przedstawicieli poszczególnych krajów są w obydwu przypadkach zbliżone. Znacznie więcej osób miało i ma zastrzeżenia do obecności na obchodach polityków niemieckich i rosyjskich niż przedstawicieli Wielkiej Brytanii, Francji i Stanów Zjednoczonych. O ile jednak wówczas tę wstrzeźliwość w odniesieniu do Rosjan i Niemców można było tłumaczyć kontrowersyjnością idei "pojednania nad grobami", o tyle obecnie - zwłaszcza zważywszy na powszechność wiedzy o sierpniowych uroczystościach - znacznie większą rolę możemy przypisać wystąpieniom poszczególnych polityków i ich społecznemu odbiorowi. Z tego punktu widzenia należałoby wyciągnąć wniosek, że Niemcy i Rosjanie wciąż traktowani są podobnie - mimo że przemówienie prezydenta Herzoga zostało przez polskie środki przekazu przyjęte znacznie lepiej niż wystąpienie przedstawiciela Rosji, Fiłatowa. Czy więc różnica ta wpłynęła w jakiś sposób na poziom akceptacji uczestnictwa tych dwóch polityków w rocznicowych uroczystościach?

Z odpowiedzi na kolejne pytania wynika, że badani bardzo wyraźnie dostrzegają różnice we wpływie wizyty i wystąpień przedstawicieli Niemiec i Rosji na stosunki Polski z obydwojoma krajami.

² Była to (50-procentowa) grupa badanych, którzy wcześniej zaakceptowali zaproszenie przywódców innych państw na rocznicowe uroczystości.

Zamysł, aby z uroczystości rocznicowych uczynić symboliczny akt pojednania dawnych wrogów, powiódł się więc, w opinii ankietowanych, w znacznie większym stopniu w odniesieniu do Niemców niż do Rosjan. Skoro wizyta Sergiusza Filatowa nie wpłynie znacząco na poprawę stosunków między Polską i Rosją (aczkolwiek też nie spowoduje ich pogorszenia), to oznacza, że w tym sensie nie spełniła ona społecznych oczekiwań. Pamiętajmy przy tym, że wizyta przedstawiciela Rosji wywołała wśród badanych stosunkowo największe kontrowersje, nie została

jednoznacznie zaakceptowana. Nasz stosunek do roli, jaką ten kraj odegrał podczas II wojny światowej, jest znacznie bardziej skomplikowany niż do innych uczestników koalicji antyhitlerowskiej. Z badań majowych³ wynika, że "nieprzyjazna obojętność" Rosji podczas Powstania jest obecnie przez wielu Polaków oceniana bardzo surowo. Jeśli więc istnieje potrzeba przebaczenia win i krzywd z tamtego okresu, to wiele wskazuje na to, że dotyczy ona także stosunków polsko-rosyjskich. Przemówienie prezydenta Niemiec odczytane zostało jako przełom, wydarzenie o randze historycznej. W przypadku przedstawiciela Rosji taka interpretacja nie występuje.

O pozytywnym wpływie przyjazdu do Polski Romana Herzoga najbardziej są przekonane osoby z wyższym wykształceniem. Ta sama kategoria respondentów (a także absolwenci szkół średnich) w wyrażnie ponadprzeciętnym stopniu skłonna jest sądzić, że obecność na uroczystościach przedstawiciela Rosji nie będzie miała wpływu na stosunki polsko-rosyjskie.

Deklarowana opcja polityczna różnicuje oceny wizyty prezydenta Niemiec (prawicowość sprzyja ocenom pozytywnym, lewicowość wiąże się z poglądem o braku wpływu na przyszłość naszych stosunków), nie różnicuje natomiast opinii o konsekwencjach wizyty przedstawiciela prezydenta Rosji.

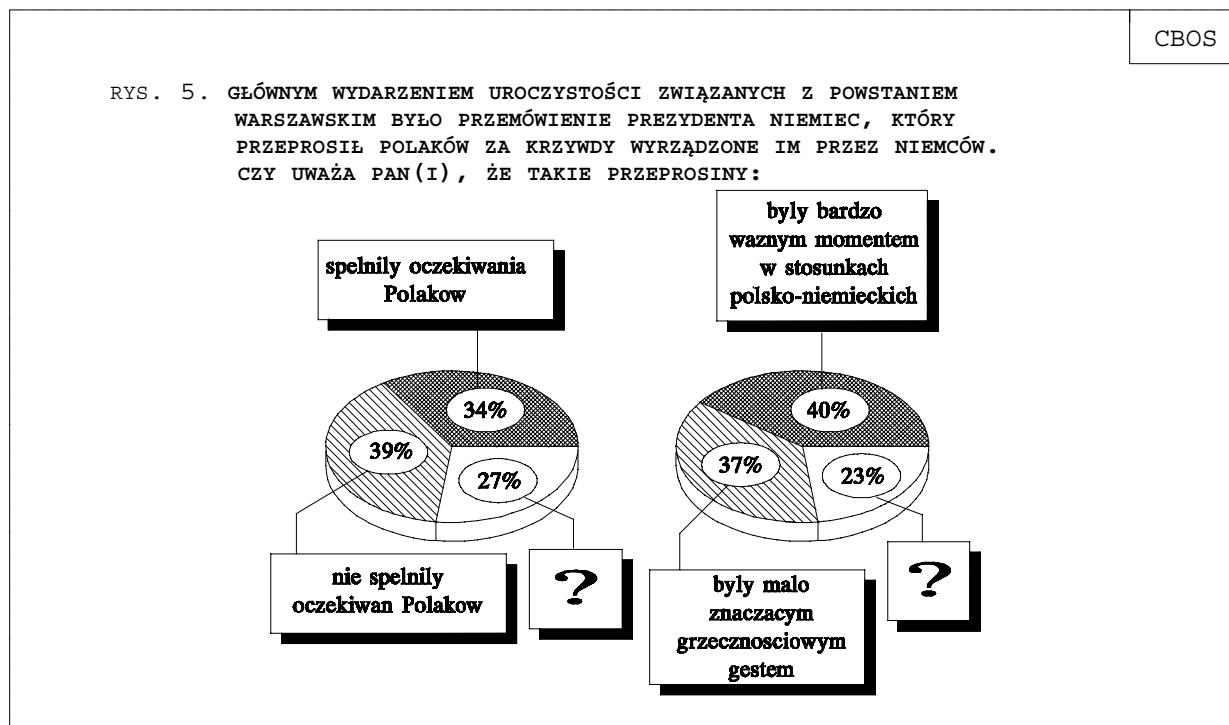
Obydwie omawiane opinie są ze sobą silnie powiązane. Spośród osób pozytywnie oceniających wizytę Romana Herzoga 38% pozytywnie ocenia również konsekwencje wizyty Sergiusza Fiałowa. Wśród respondentów, którzy uważają, że wpływ przyjazdu Herzoga na stosunki polsko-niemieckie jest niewielki, aż 79% wyraziło podobną ocenę w odniesieniu do wizyty przedstawiciela Rosji. Optymizm i sceptycyzm w obydwu kwestiach idą więc ze sobą w parze.

Polsko-niemieckie "pojednanie nad grobami"

Głównym przesłaniem uroczystości rocznicowych miało być symboliczne pojednanie między Polakami i Niemcami. Przemówienie wygłoszone przez prezydenta Niemiec w znacznym stopniu przyczyniło się do tego pojednania. Ocena tego wystąpienia wywołuje jednak silne

³ Zob. komunikat CBOS "Powstanie Warszawskie - tradycja martyrologiczna czy bohaterska?", lipiec '94.

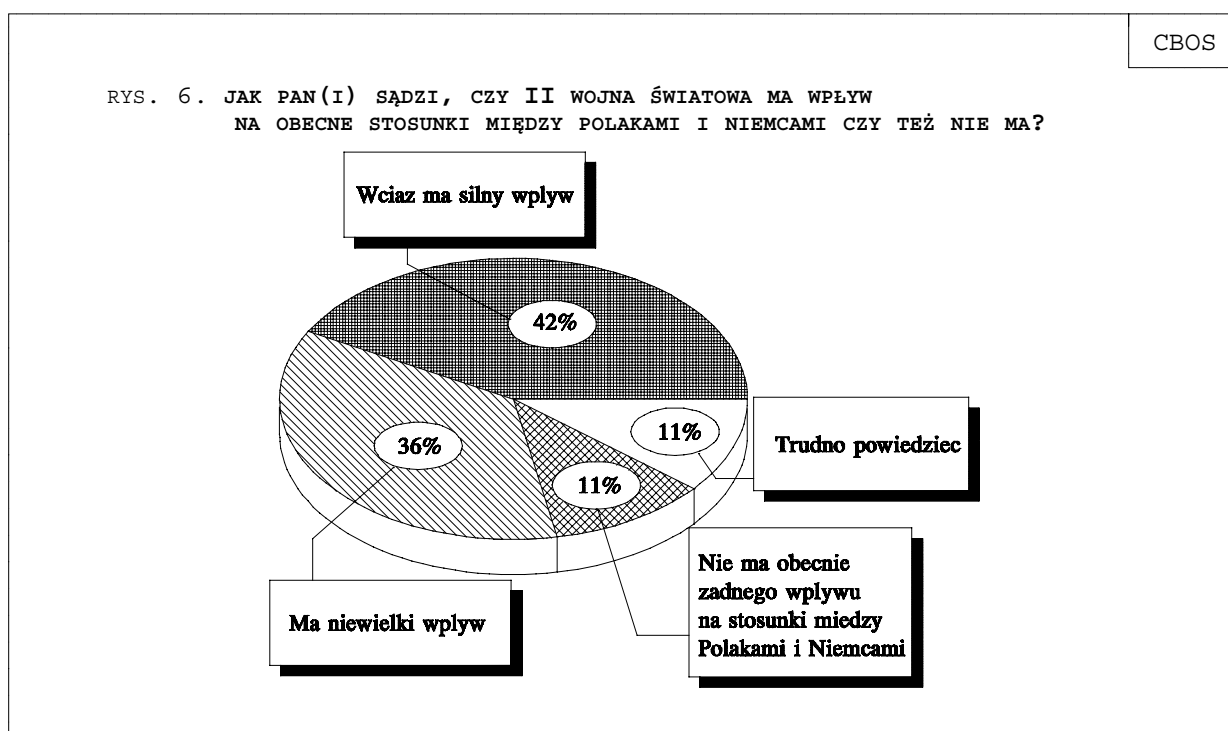
kontrowersje. Grupa badanych uważających, że spełniło ono oczekiwania Polaków, oraz grupa osób, które są przeciwnego zdania, okazały się niemal tak samo liczne. Kontrowersyjna jest także opinia, że był to przełom w stosunkach polsko-niemieckich.

Wystąpienie Herzoga częściej od innych pozytywnie oceniają osoby z wyższym wykształceniem, członkowie kadr kierowniczych, inteligencja i prywatni przedsiębiorcy. Takim opiniom sprzyja także duże zainteresowanie polityką (na ogół pochodna wykształcenia) i prawicowe poglądy. Skłonność do negatywnych ocen częściej niż inni wykazują mieszkańcy małych miast, robotnicy niewykwalifikowani i pracownicy fizyczno-umysłowi (poglądy w tej grupie, podobnie jak wśród uczniów i studentów, są silnie spolaryzowane), a także osoby o lewicowych poglądach politycznych.

Rezultaty przedstawione na rys. 5 stanowią pewne zaskoczenie w zestawieniu z komentarzami na ten temat. Nasuwa się w związku z tym pytanie o przyczynę tak silnej kontrowersji wokół wymowy wizyty przedstawiciela Niemiec. Fakt, że w opinii wielu ludzi przeprosiny prezydenta Herzoga były "mało znaczącym, grzecznościowym gestem", może sugerować, iż poglądy sceptyków wynikają z braku wiary w **autentyczność** tego gestu i

pozytywne konsekwencje, jakie mógłby on mieć dla przyszłych stosunków między Polakami i Niemcami. Inną z możliwych przyczyn jest **nieprzygotowanie** naszych narodów do ostatecznego "pojednania nad grobami". Być może pamięć wyrządzonych nam krzywd wciąż jest zbyt silna, aby mogło dojść do autentycznego pojednania. Pogląd ten bliski jest wielu Polakom. Jedynie co dziesiąty uważa, że wydarzenia wojenne pozostają obecnie bez wpływu na polsko-niemieckie sąsiedztwo.

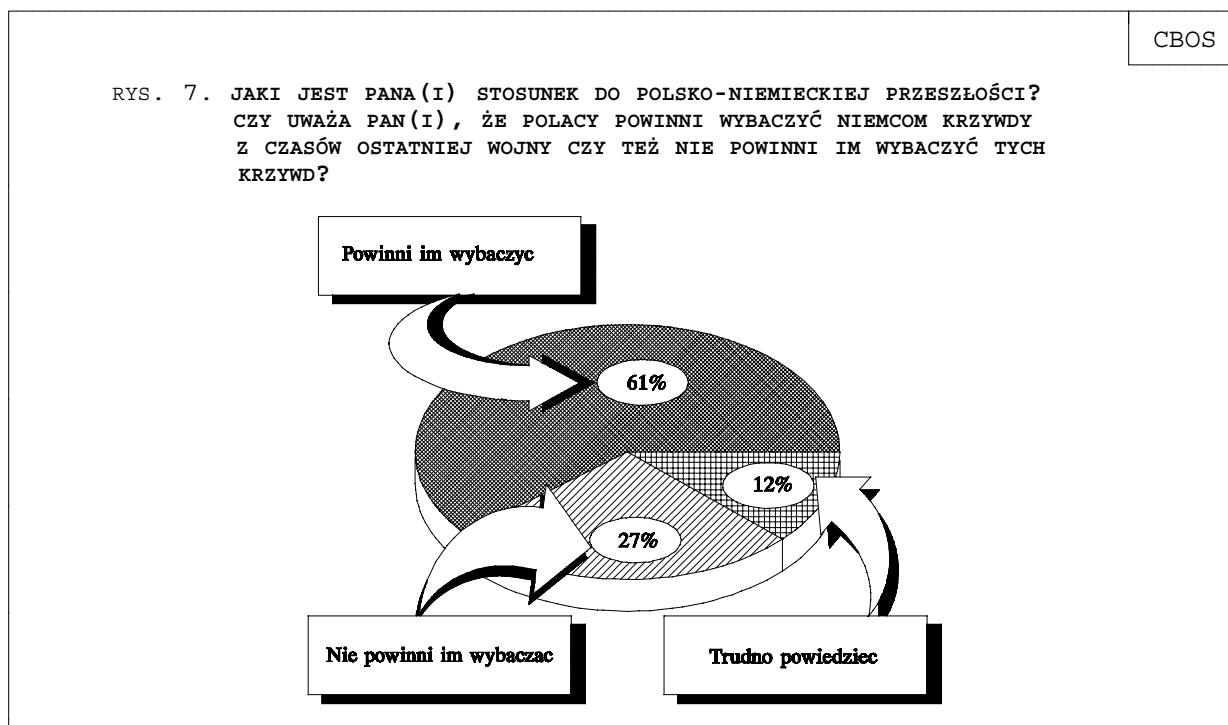

Można by oczekiwać, że silnym kryterium różnicującym opinie w tym względzie będzie wiek. Tymczasem nie ma istotnych różnic w tej kwestii między pokoleniem pamiętającym wojnę i najmłodszymi respondentami. Grupy te w zasadzie nie różnią się od ogółu badanych, jeśli chodzi o odsetek opinii dotyczących silnego wpływu wojny na stosunki polsko-niemieckie. Tylko osoby w wieku powyżej 65 lat znacznie rzadziej od innych uważają, że ten wpływ jest niewielki.

Cechą najsilniej różnicującą odpowiedzi badanych wydaje się wykształcenie. Im jest ono wyższe, tym większa skłonność do poglądu, że wojna wciąż silnie wpływa na polsko-niemieckie sąsiedztwo. Częściej od innych zwolennikami takiej opinii są przedstawiciele kadr kierowniczych, inteligencja i urzędnicy.

Ci spośród respondentów, którzy uważają, że II wojna światowa ma niewielki wpływ na stosunki między Polakami i Niemcami, okazują się bardziej niż inni (47%) skłonni do określania wizyty prezydenta Herzoga w kategoriach przełomu w stosunkach między naszymi krajami. Interesujące przy tym, że skłonności takiej nie wykazują osoby, które są zdania, iż wojna nie ma obecnie żadnego wpływu na sąsiedztwo polsko-niemieckie. Wprost przeciwnie, 43% respondentów z tej grupy akceptuje opinię, że przeprosiny Herzoga były "mało znaczącym gestem".

Kontrowersje wokół pojednawczego gestu prezydenta Niemiec każą postawić pytanie, czy Polacy odczuwają **potrzebę** pojednania. Wyraźna większość respondentów wrześniowego sondażu uznała, że taka potrzeba istnieje, akceptując jeszcze dalej idący pogląd, że Polacy powinni wybaczyć Niemcom ich "historyczne winy".

Źródłem wątpliwości Polaków dotyczących historycznej rangi wizyty prezydenta Niemiec i odczuć, że jego przeprosiny nie spełniły społecznych oczekiwań, nie jest więc brak skłonności do pojednania lub niewiara w jego potrzebę. Opinia o konieczności wybaczenia Niemcom może być jednak akceptowana bezrefleksyjnie, jako oczywistość. Jej aprobata może też wynikać z przekonania, że jest to pogląd słuszny i **należy** się z nim utożsamiać. Czym innym jest wszakże deklaracja, a czym innym postawa wobec konkretnego wydarzenia, mającego miejsce "tu i teraz".

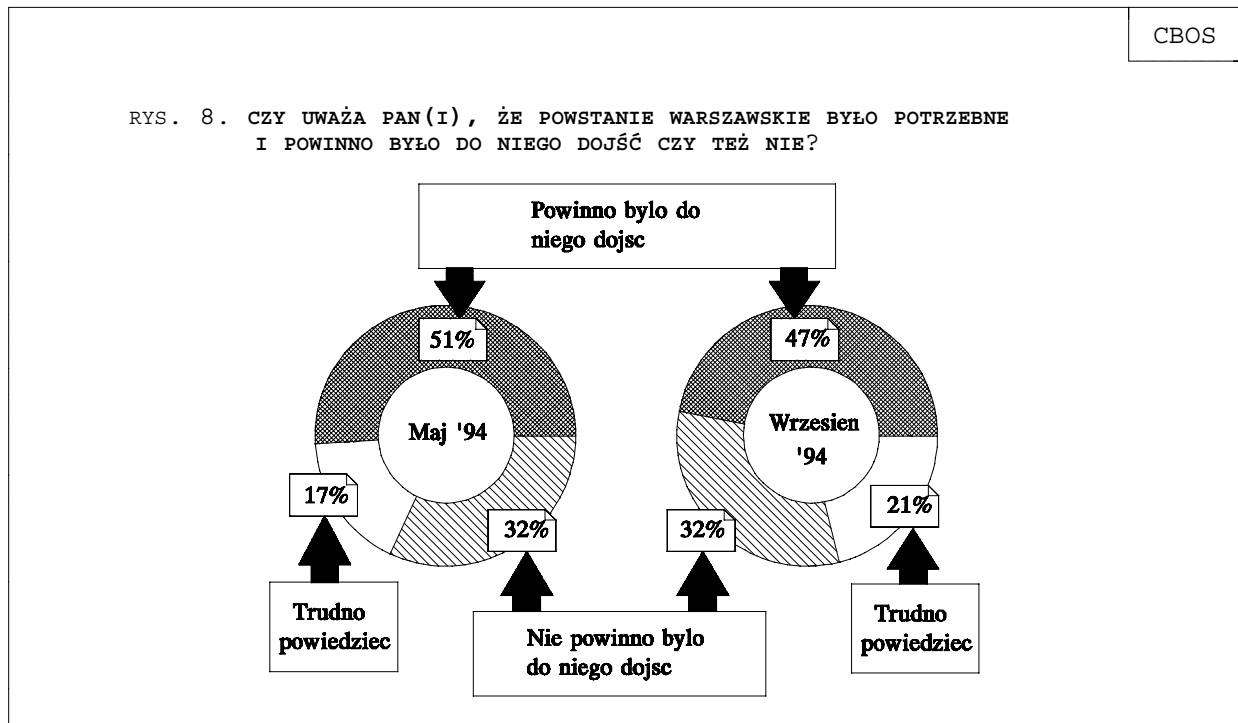
W poglądach badanych daje się jednak zauważyć znaczna spójność. Akceptacja opinii, że Polacy powinni wybaczyć Niemcom ich "historyczne winy" wyraźnie wiąże się z ponadprzeciętną (44%) skłonnością do wyrażania poglądu, że przeprosiny prezydenta Niemiec spełniły oczekiwania Polaków. Z kolei spośród zwolenników wybaczenia aż 62% uznało gest Herzoga za niewystarczający. Wśród osób opowiadających się za polsko-niemieckim pojednaniem odsetek uważających wizytę prezydenta Niemiec za wydarzenie przełomowe wyniósł 51, wśród przeciwników zaś - 22.

Skłonność do pojednawczej postawy wobec Niemców wydaje się też wiązać z diagnozą obecnych stosunków między naszymi krajami. Osoby akceptujące pojednanie częściej od innych uważają, że II wojna światowa ma obecnie niewielki wpływ na te stosunki, podczas gdy przeciwnicy pojednania częściej określają ten wpływ jako silny.

Ta wyraźnie dominująca pojednawcza postawa wobec Niemców nie przekłada się jednoznacznie na dyspozycje dotyczące konkretnych działań. Na pytanie, czy obrońcy Westerplatte powinni pojednać się z ich niemieckimi przeciwnikami sprzed 55 lat, 33% badanych odpowiedziało twierdząco, 24% - przecząco, a 36% uznało, że jest to ich sprawa i powinni postąpić tak, jak uważają za stosowne. Opinie znów więc są silnie podzielone. O ile na poziomie deklaracji potrzeba przebaczenia i pojednania wydaje się większości z nas oczywista, o tyle konkretne sytuacje, w których mogłoby do niego dojść, wciąż wywołują kontrowersje.

Czy obchody 50 rocznicy wpłynęły na percepcję powstania?

Rocznicowe uroczystości sprawiły, że przez pewien czas Powstanie Warszawskie znajdowało się w centrum uwagi środków przekazu. Pojawiały się w nich komentarze dotyczące uroczystości, historycy popularyzowali wiedzę o tym wydarzeniu, przekazując nie znane dotąd fakty i szczegóły. Postanowiliśmy więc sprawdzić, czy nagromadzenie informacji na ten temat mogło wpłynąć na ogólną ocenę Powstania.

Rezultaty wrześniowe okazują się niemal identyczne z tymi, które uzyskaliśmy w maju. W trakcie uroczystości rocznicowych wielokrotnie podkreślano historyczną rangę Powstania, akcentowano jego ponadczasowy wymiar. Rocznicowe obchody sprzyjają ujmowaniu wydarzeń historycznych w kontekście ich wymowy symbolicznej, a więc w pewnym oderwaniu od militarno-politycznych realiów. Tymczasem poglądy na temat celowości podjęcia walki powstańczej okazują się silnie ugruntowane. Niezależnie od tego, jak dużą rangę historyczną nadamy Powstaniu, Polacy zawsze będą dzielić się na jego zwolenników i przeciwników.

Na podstawie wyników sondażu trudno wnioskować, czy sierpniowa wizyta w naszym kraju prezydenta Niemiec Romana Herzoga była wydarzeniem przełomowym w stosunkach polsko-niemieckich. W tej kwestii występują kontrowersje, wiele osób formułuje wstrzeźliwe, sceptyczne oceny. Bez wątpienia istnieje potrzeba pojednania, wydaje się jednak, że nie może to być jednorazowy, symboliczny akt.

Pamięć wojennych krzywd wciąż w znacznej mierze określa nasz stosunek do Niemców. Pogląd, że historia w dużym stopniu wpływa na charakter polsko-niemieckiego sąsiedztwa, równie często podziela pokolenie pamiętające wojnę, jak i najmłodszy, dla których jest ona tylko częścią szkolnej, podręcznikowej wiedzy lub elementem tradycji przekazywanej w literaturze czy opowiadaniach starszych. Zmiany w tej dziedzinie nie mogą zostać zadekretowane. Przyniosą je codzienne kontakty - zarówno w sferze gospodarczej, jak i kulturowej.

Opracował

Marcin GŁOWACKI

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. włocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Jak Pan(i) sądzi, czy wizyta prezydenta Niemiec, Romana Herzoga, będzie miała: 1 - korzystny wpływ na stosunki polsko-niemieckie; 2 - niekorzystny wpływ na stosunki polsko-niemieckie; 3 - nie będzie miała żadnego wpływu na stosunki polsko-niemieckie

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	48	2	29	21	1065
Płeć					
Mężczyźni	55	2	28	15	506
Kobiety	41	2	29	27	558
Wiek					
do 24 lat	50	1	27	21	135
25-34	53	1	27	18	173
35-44	42	1	37	19	251
45-54	49	3	23	25	153
55-64	46	4	32	19	172
65 lat i więcej	49	4	21	26	180
Miejsce zamieszkania					
Wieś	47	2	25	27	371
Miasto do 20 tys.	44	3	32	21	131
od 21 do 100 tys.	46	3	30	21	213
101-500 tys.	50	3	30	17	215
501 tys. i więcej mieszk.	52	2	33	13	136
Region					
Północny	48	2	28	23	108
Zachodni	45	2	32	20	113
Środkowozachodni	49	1	25	24	151
Środkowy	42	2	29	27	193
Wschodni	46	3	31	20	140
Południowo-wschodni	51	2	31	17	162
Południowo-zachodni	52	4	27	17	199
Wykształcenie					
Podstawowe	46	4	21	30	338
Zasadnicze zawodowe	46	2	30	22	283
Średnie	47	2	35	16	352
Wyższe	61	0	30	8	92
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	61	0	25	14	72
Prac. umysł. niż. szczebla	45	0	43	13	109
Pracownicy fiz. - umysł.	54	4	30	13	43
Robotnicy wykwalifikowani	47	3	34	16	122
Robotnicy niewykwalifik.	44	0	31	25	64
Rolnicy	37	2	25	36	81
Prywatni przedsiębiorcy	55	0	35	10	50
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	47	3	25	25	356
Uczniowie i studenci	64	0	24	12	48
Bezrobotni	39	7	24	31	67
Gospodynie domowe i inni	46	2	28	23	53
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 750 tys. zł	45	2	19	33	114
750 tys. - 1249 tys.	44	1	28	26	206
1250 tys. - 1749 tys.	48	2	29	22	193
1750 tys. - 2249 tys.	48	3	32	17	192
2250 tys. i powyżej	51	4	29	16	324
Ocena własnych war. mater.					
Złe	47	3	28	23	386
Średnie	47	2	29	22	497
Dobre	52	2	31	15	181
Zainteresowanie polityką					
Duże	60	2	28	9	131
Średnie	51	2	32	15	463
Małe lub żadne	41	3	26	30	471
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	54	4	24	19	62
Raz w tygodniu	47	1	29	23	585
Kilka razy w roku	47	3	29	20	299
W ogóle nie uczestniczy	50	4	31	16	118
Poglądy polityczne					
Lewica	39	3	42	15	204
Centrum	53	3	28	16	333
Prawica	64	2	25	9	225
Trudno powiedzieć	35	2	23	40	303

Tabela 2. Jak Pan(i) sądzi, czy wizyta przedstawiciela Rosji, Sergiusza Filatowa, będzie miała: 1 - korzystny wpływ na stosunki polsko-rosyjskie; 2 - niekorzystny wpływ na stosunki polsko-rosyjskie; 3 - nie będzie miała żadnego wpływu na stosunki polsko-rosyjskie

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	21	8	44	28	1065
Płeć					
Mężczyźni	23	10	46	22	506
Kobiety	19	7	42	32	558
Wiek					
do 24 lat	22	5	46	26	135
25-34	24	6	45	25	173
35-44	18	4	49	29	251
45-54	20	5	48	26	153
55-64	23	12	41	24	172
65 lat i więcej	18	16	32	33	180
Miejsce zamieszkania					
Wieś	23	6	36	35	371
Miasto do 20 tys.	20	9	45	25	131
od 21 do 100 tys.	16	9	50	26	213
101-500 tys.	22	10	44	24	215
501 tys. i więcej mieszk.	19	9	54	18	136
Region					
Północny	18	12	44	26	108
Zachodni	20	7	50	23	113
Środkowo-zachodni	22	5	41	32	151
Środkowy	15	9	44	32	153
Wschodni	20	6	47	28	140
Południowo-wschodni	21	10	45	24	162
Południowo-zachodni	26	8	39	27	199
Wykształcenie					
Podstawowe	23	10	31	36	338
Zasadnicze zawodowe	22	6	42	31	283
Średnie	19	8	53	21	352
Wyższe	16	8	62	14	92
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	26	5	52	18	72
Prac. umysł. niż. szczebla	16	6	60	18	109
Pracownicy fiz. - umysł.	18	5	52	25	43
Robotnicy wykwalifikowani	22	10	47	22	122
Robotnicy niewykwalifik.	23	3	48	26	64
Rolnicy	15	6	30	49	81
Prywatni przedsiębiorcy	20	7	49	25	50
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	21	11	38	30	356
Uczniowie i studenci	29	2	48	20	48
Bezrobotni	20	10	35	35	67
Gospodynie domowe i inni	22	10	42	26	53
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 750 tys. zł	18	12	27	43	114
750 tys. - 1249 tys.	22	7	43	28	206
1250 tys. - 1749 tys.	24	3	46	27	193
1750 tys. - 2249 tys.	21	12	39	29	192
2250 tys. i powyżej	18	9	52	21	324
Ocena własnych war. mater.					
Złe	18	9	43	30	386
Średnie	21	8	45	27	497
Dobre	26	7	44	23	181
Zainteresowanie polityką					
Duże	20	15	50	14	131
Średnie	23	6	49	21	463
Małe lub żadne	18	8	37	37	471
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	24	10	47	20	62
Raz w tygodniu	20	7	42	32	585
Kilka razy w roku	22	10	43	25	299
W ogóle nie uczestniczy	20	10	52	18	118
Poglądy polityczne					
Lewica	19	8	49	24	204
Centrum	23	9	49	20	333
Prawica	25	11	49	15	225
Trudno powiedzieć	17	5	31	47	303

Tabela 3. Czy przeprosiny prezydenta Niemiec: 1 - spełniły oczekiwania Polaków; 2 - nie spełniły oczekiwań Polaków (%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	34	39	27	1215
Płeć				
Mężczyźni	37	42	21	563
Kobiety	30	38	32	650
Wiek				
do 24 lat	34	43	23	148
25-34	33	42	25	195
35-44	32	42	27	275
45-54	36	35	29	164
55-64	36	38	25	208
65 lat i więcej	32	36	32	223
Miejsce zamieszkania				
Wieś	29	37	33	469
Miasto do 20 tys.	33	42	25	143
od 21 do 100 tys.	37	39	24	230
101-500 tys.	31	42	27	230
501 tys. i więcej mieszk.	46	40	13	142
Region				
Północny	33	37	30	119
Zachodni	35	43	22	129
Środkowozachodni	32	34	34	187
Środkowy	30	37	32	214
Wschodni	27	48	24	162
Południowo-wschodni	41	40	19	184
Południowo-zachodni	35	39	26	219
Wysztalcenie				
Podstawowe	32	34	34	425
Zasadnicze zawodowe	31	43	26	328
Średnie	34	43	23	368
Wyższe	48	35	17	93
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	47	34	19	72
Prac. umysł. niż. szczebla	34	44	22	114
Pracownicy fiz. - umysł.	43	45	12	50
Robotnicy wykwalifikowani	34	43	23	128
Robotnicy niewykwalifik.	35	48	17	70
Rolnicy	22	38	40	105
Prywatni przedsiębiorcy	44	34	22	53
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	32	38	30	431
Uczniowie i studenci	47	44	9	51
Bezrobotni	24	32	44	77
Gospodynie domowe i inni	26	38	36	63
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 750 tys. zł	24	47	30	139
750 tys. - 1249 tys.	31	39	30	253
1250 tys. - 1749 tys.	33	34	33	220
1750 tys. - 2249 tys.	33	47	20	220
2250 tys. i powyżej	40	37	23	344
Ocena własnych war. mater.				
Złe	30	41	28	465
Średnie	35	38	27	552
Dobre	37	38	24	196
Zainteresowanie polityką				
Duże	49	33	18	133
Średnie	37	44	19	493
Małe lub żadne	27	37	35	589
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	41	34	25	71
Raz w tygodniu	34	36	30	681
Kilka razy w roku	29	47	24	336
W ogóle nie uczestniczy	39	39	22	125
Poglądy polityczne				
Lewica	33	40	27	220
Centrum	38	44	18	362
Prawica	48	39	14	237
Trudno powiedzieć	21	35	44	395

Tabela 4. Czy przeprosiny prezydenta Niemiec: 1 - były mało znaczącym, grzecznościowym gestem; 2 - były bardzo ważnym momentem w stosunkach polsko-niemieckich; 3 - Trudno powiedzieć (%)

	1	2	3	Liczba
Ogółem	37	40	23	1215
Płeć				
Mężczyźni	38	46	17	563
Kobiety	37	36	27	650
Wiek				
do 24 lat	44	34	22	148
25-34	32	50	17	195
35-44	44	38	19	275
45-54	43	40	18	164
55-64	33	45	22	208
65 lat i więcej	29	35	36	223
Miejsce zamieszkania				
Wieś	34	33	33	469
Miasto do 20 tys.	48	36	16	143
od 21 do 100 tys.	36	47	17	230
101-500 tys.	41	43	16	230
501 tys. i więcej mieszk.	33	52	15	142
Region				
Północny	37	40	23	119
Zachodni	43	40	16	129
Środkowozachodni	34	36	30	187
Środkowy	34	36	30	214
Wschodni	42	39	19	162
Południowo-wschodni	38	44	18	184
Południowo-zachodni	36	46	19	219
Wykształcenie				
Podstawowe	29	36	35	425
Zasadnicze zawodowe	40	40	20	328
Średnie	45	41	14	368
Wyższe	35	56	9	93
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	39	55	6	72
Prac. umysł. niż. szczebla	33	52	15	114
Pracownicy fiz.- umysł.	45	47	8	50
Robotnicy wykwalifikowani	43	43	14	128
Robotnicy niewykwalifik.	56	39	6	70
Rolnicy	31	25	44	105
Prywatni przedsiębiorcy	36	49	14	53
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	35	37	28	431
Uczniowie i studenci	49	37	14	51
Bezrobotni	22	39	39	77
Gospodynie domowe i inni	39	39	22	63
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 750 tys. zł	32	35	33	139
750 tys. - 1249 tys.	38	34	28	253
1250 tys. - 1749 tys.	37	41	22	220
1750 tys. - 2249 tys.	42	40	18	220
2250 tys. i powyżej	37	48	15	344
Ocena własnych war. mater.				
Złe	37	36	27	465
Średnie	38	41	22	552
Dobre	37	48	14	196
Zainteresowanie polityką				
Duże	40	50	10	133
Średnie	44	44	13	493
Małe lub żadne	31	35	34	589
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	25	50	25	71
Raz w tygodniu	33	41	26	681
Kilka razy w roku	46	37	18	336
W ogóle nie uczestniczy	42	42	15	125
Poglądy polityczne				
Lewica	45	34	21	220
Centrum	40	49	11	362
Prawica	35	55	9	237
Trudno powiedzieć	31	26	42	395

Tabela 5. Czy II wojna światowa ma wpływ na obecne stosunki między Polakami i Niemcami? 1 - Ma silny wpływ; 2 - Ma niewielki wpływ; 3 - Nie ma wpływu; 4 - Trudno powiedzieć

(%)

	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	42	36	11	11	1216
Płeć					
Mężczyźni	44	37	12	7	562
Kobiety	40	36	10	14	652
Wiek					
do 24 lat	40	43	10	8	148
25-34	35	45	14	6	195
35-44	49	32	9	10	276
45-54	39	41	12	8	165
55-64	41	39	9	10	207
65 lat i więcej	43	24	11	22	224
Miejsce zamieszkania					
Wieś	37	36	11	16	468
Miasto do 20 tys.	43	38	8	11	143
od 21 do 100 tys.	50	34	9	7	230
101-500 tys.	39	40	13	9	232
501 tys. i więcej mieszk.	47	36	14	4	142
Region					
Północny	30	49	8	13	119
Zachodni	44	33	10	13	129
Środkowozachodni	32	46	12	10	187
Środkowy	56	25	9	10	216
Wschodni	42	35	11	13	163
Południowo-wschodni	49	31	9	11	182
Południowo-zachodni	35	40	15	10	220
Wysztalcenie					
Podstawowe	36	31	14	19	425
Zasadnicze zawodowe	34	43	13	10	330
Średnie	52	37	7	4	368
Wyższe	55	37	6	2	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	50	44	5	1	72
Prac. umysł. niż. szczebla	53	41	5	2	114
Pracownicy fiz. - umysł.	47	32	12	8	50
Robotnicy wykwalifikowani	29	47	14	11	128
Robotnicy niewykwalifik.	39	40	12	8	70
Rolnicy	43	27	10	19	105
Prywatni przedsiębiorcy	37	40	15	7	53
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	42	31	11	15	432
Uczniowie i studenci	47	43	10	0	51
Bezrobotni	41	33	11	16	77
Gospodynie domowe i inni	28	45	18	9	63
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 750 tys. zł	44	29	13	14	139
750 tys. - 1249 tys.	35	39	12	14	252
1250 tys. - 1749 tys.	40	39	12	9	220
1750 tys. - 2249 tys.	40	37	10	13	221
2250 tys. i powyżej	49	35	10	7	346
Ocena własnych war. mater.					
Złe	44	33	11	11	465
Średnie	40	37	11	12	553
Dobre	41	41	10	8	197
Zainteresowanie polityką					
Duże	47	34	14	6	133
Średnie	45	38	10	6	493
Małe lub żadne	38	36	11	16	590
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	41	35	7	17	72
Raz w tygodniu	40	37	10	12	683
Kilka razy w roku	43	36	12	8	336
W ogóle nie uczestniczy	46	34	12	8	124
Poglądy polityczne					
Lewica	43	42	9	6	219
Centrum	41	42	12	6	363
Prawica	47	32	13	8	237
Trudno powiedzieć	38	32	9	21	396

Tabela 6. Jaki jest Pana(i) stosunek do polsko-niemieckiej przeszłości?
Czy uważa Pan(i), że Polacy powinni wybaczyć Niemcom krzywdy
z czasów ostatniej wojny czy też nie?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powie- dzieć	Liczba osób
Ogółem	61	26	12	1216
Płeć				
Mężczyźni	61	26	13	562
Kobiety	61	27	12	652
Wiek				
do 24 lat	55	31	13	148
25-34	70	18	12	195
35-44	63	24	13	276
45-54	69	18	12	165
55-64	59	33	9	207
65 lat i więcej	51	34	14	224
Miejsce zamieszkania				
Wieś	54	33	13	468
Miasto do 20 tys.	69	17	15	143
od 21 do 100 tys.	67	24	9	230
101-500 tys.	63	25	12	232
501 tys. i więcej mieszk.	66	20	14	142
Region				
Północny	63	24	13	119
Zachodni	50	26	24	129
Środkowozachodni	62	27	10	187
Środkowy	56	27	16	216
Wschodni	57	35	8	163
Południowo-wschodni	67	24	9	182
Południowo-zachodni	69	22	9	220
Wykształcenie				
Podstawowe	53	34	13	425
Zasadnicze zawodowe	66	23	11	330
Średnie	63	25	12	368
Wyższe	72	15	13	93
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	77	17	6	72
Prac. umysł. niż. szczebla	65	20	16	114
Pracownicy fiz. - umysł.	54	32	13	50
Robotnicy wykwalifikowani	69	20	10	128
Robotnicy niewykwalifik.	63	28	9	70
Rolnicy	50	36	14	105
Prywatni przedsiębiorcy	70	9	21	53
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	60	30	9	432
Uczniowie i studenci	57	30	13	51
Bezrobotni	49	28	23	77
Gospodynie domowe i inni	59	23	18	63
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 750 tys. zł	55	31	14	139
750 tys. - 1249 tys.	52	36	12	252
1250 tys. - 1749 tys.	66	22	12	220
1750 tys. - 2249 tys.	60	29	11	221
2250 tys. i powyżej	68	19	13	346
Ocena własnych war. mater.				
Złe	60	28	12	465
Średnie	59	28	13	553
Dobre	70	18	12	197
Zainteresowanie polityką				
Duże	72	20	7	133
Średnie	63	26	11	493
Małe lub żadne	57	28	14	590
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	64	28	8	72
Raz w tygodniu	61	26	13	683
Kilka razy w roku	58	30	12	336
W ogóle nie uczestniczy	67	20	14	124
Poglądy polityczne				
Lewica	57	28	15	219
Centrum	67	24	9	363
Prawica	65	27	8	237
Trudno powiedzieć	56	28	16	396